

K r z y s z t o f K i e d r o w s k i

Metoda idealizacji i konkretyzacji w negatywistycznej metafizyce unitarnej

Słowa kluczowe: *metoda, idealizacja, konkretyzacja, abstrakcja, odabstrakcyjnianie, negatywistyczna metafizyka unitarna*

Zasadniczym celem niniejszego artykułu jest przedstawienie rekonstrukcji, krytyki i reinterpretacji jednej z metod konstrukcyjnych aplikowanych przez Leszka Nowaka do budowy negatywistycznej metafizyki unitarnej¹. Obszerniejsze omówienie metodologicznej płaszczyzny tej koncepcji opublikowane zostało w monografii zatytułowanej *Metodologiczne podstawy negatywistycznej metafizyki unitarnej Leszka Nowaka* (Kiedrowski 2013). Książka ta obejmuje również zarys negatywistycznej koncepcji materii, będący argumentem wspierającym, z płaszczyzny postulatywnej metafizyki negatywistycznej, zasadność proponowanej korekty metodologicznej. Tutaj pominię ów argument i ograniczę się wyłącznie do analizy i krytyki o charakterze metodologicznym.

¹ Metafizyka unitarna została przedstawiona przez L. Nowaka w trzytomowym dziele *Byt i myśl* (t. I: 1998, t. II: 2004, t. III: 2007). Skrócone omówienie płaszczyzny postulatywnej metafizyki unitarnej znaleźć można również w pracy K. Kiedrowski, *Zarys negatywistycznej metafizyki unitarnej* (2010). Różne aspekty negatywistycznej metafizyki unitarnej podejmowali również: Falkiewicz (2002), Jadacki (2010: 161–174), Paprzycka (1996, 1999), Perzanowski (2002), Poli (2007), Przybysz (2007) i Woleński (2002).

I. Uwagi wstępne

1. Metoda idealizacji i konkretyzacji

Twórczość filozoficzna Leszka Nowaka odznacza się jednolitością metodologiczną, to jest uznawaniem metody idealizacji i konkretyzacji za metodę podstawową zarówno dla rozwiniętych nauk przyrodniczych, jak i dyscyplin humanistycznych, w tym filozofii (por. Nowak 1998b). Metoda ta, zdaniem L. Nowaka, została po raz pierwszy zastosowana w fizyce przez Galileusza, w biologii przez Karola Darwina, a w ekonomii (humanistyce) przez Karola Marksa w *Kapitale*. Począwszy do lat 60. ubiegłego wieku środowisko naukowe skupione wokół L. Nowaka prowadziło rozległe badania nad metodą idealizacji i konkretyzacji. Obszerne zestawienie wyników tych badań opublikowane zostało w pracy *Idealization X: The Richness of Idealization* (Nowak, Nowakowa 2000), której ustalenia stanowią podstawę niniejszego artykułu.

Metoda idealizacji i konkretyzacji opiera się na dwóch procedurach: idealizacji, rozumianej jako ukierunkowana deformacja badanego faktu, oraz konkretyzacji, polegającej na sukcesywnym znoszeniu owej deformacji. Filozoficznym horyzontem dla powyższych procedur jest teza esencjalizmu głosząca, że każdy fakt obejmuje istotę (zestaw czynników głównych dla czynnika badanego) oraz zjawisko (zestaw czynników ubocznych dla czynnika badanego)². Procedura idealizacji zmierza zatem do ujawnienia czynników głównych i ukazania, przy jednoczesnym braku wpływu czynników ubocznych, w jaki sposób wpływają one na czynnik badany. W ten sposób proponowane jest prawo idealizacyjne, będące pustospełnionym przez obiekty realne (kontrfaktycznym) okresem warunkowym. Wyróżnienie czynników głównych i ubocznych, oraz ustalenie ich stopnia ważności, czyli obrazu struktury esencjalnej, stanowi wstępny etap pracy badacza.

Po zaproponowaniu prawa idealizacyjnego stosowana jest procedura konkretyzacji, czyli sukcesywnego znoszenia kolejnych założeń idealizujących zgodnie z ustaloną wstępnie hierarchią ważności czynników (por. Nowakowa, Nowak 2000: 118). Idealizacja prowadzi zatem do najbardziej odrealnionego twierdzenia (prawa idealizacyjnego), ujawniającego esencję badanego faktu, natomiast konkretyzacja jest stopniowym urealnianiem teorii tak, by w efekcie uzyskać twierdzenie opisujące w pełni badaną zależność (twierdzenie faktywne).

² L. Nowak ostatecznie nie uznawał za konieczne przyjmowania tezy esencjalizmu. Skuteczność metody idealizacji i konkretyzacji jest pewna również wtedy, gdy traktujemy ją całkowicie instrumentalnie (por. Nowakowa, Nowak 2000: 115–116)

2. Negatywistyczna metafizyka unitarna

Ostatnią i niedokończoną koncepcją filozoficzną Leszka Nowaka jest negatywistyczna metafizyka unitarna (por. Nowak 1998a, 2004, 2007), będąca w zamierzeniu autora metafizycznym horyzontem metody idealizacji i konkretyzacji (por. Nowakowa, Nowak 2000: 431). Nie wydaje się interpretacyjnym nadużyciem stwierdzenie, że wszystkie zasadnicze metafory rozwijane w ramach tego metafizycznego systemu: atrybutywizmu, negatywizmu i pluralizmu światowego, wywodzą się z refleksji nad idealizacyjną koncepcją nauki. Obszernie została opracowana przez L. Nowaka tylko część przedmiotowa metafizyki unitarnej; metafizyka podmiotu, obejmująca między innymi metafizyczne omówienie poznawczych procedur deformacyjnych, dostępna jest jedynie we wstępnej i szczątkowej postaci (por. Nowakowa, Nowak 2000: 431–438; Nowak 1995).

Podłożem metafory atrybutywizmu wydaje się być rozpoznanie, że przedmiotem badań przeprowadzanych przy zastosowaniu metody idealizacji i konkretyzacji są czynniki i zależności zachodzące pomiędzy nimi (por. Nowakowa, Nowak 2000: 130). Ich teoretyczne obrazy – własności (por. Tuchańska 1979: 11–16), stanowią konceptualną podstawę wszelkiej teorii idealizacyjnej. Owo rozdwojenie uznane zostaje za niezgodne z przyjmowaną przez L. Nowaka metafizyczną tezę unitaryzmu, która głosi konieczność wskazania jednej i ostatecznej racji (*arche*) wszelkich podziałów metafizycznych. Charakterystyczny dla dystynktywizmu jej brak prowadzi do pluralizmu zasad (*archai*), będących samoistnymi i niewyprowadzonymi z siebie składnikami bytu. Są zatem jedynie atrybuty stanowiące metafizyczną podstawę dla podziału na czynnik (metafizyka przedmiotowa) i własność (metafizyka podmiotowa). Atrybutywizm staje się tym samym kolejną odśloną parmenidesowskiego twierdzenia o tożsamości bytu i myśli.

Refleksja nad naturą założeń idealizujących prowadzi jednak do zakwestionowania innej tezy Parmenidesa – o pozytywności bytu. To, że dany czynnik przyjmuje wartość minimalną ($p_n = 0$) oznacza, zdaniem L. Nowaka, brak (nieistotność) tego czynnika na danym poziomie idealizacji. Poziom ten odnosi się zatem do takiego świata, którego składową jest sytuacja negatywna (negatyw), będąca odniesieniem dla założenia idealizującego o postaci $p_n = 0$. Byt obejmuje nie tylko to, co pozytywne (pozytywne realizacje atrybutów), lecz również to, co negatywne (negatywne realizacje atrybutów), a co poznajemy właśnie dzięki idealizacji. Sfera negatywna uniwersum unitarnego (bytowości) uznana zostaje za metafizycznie najbardziej doniosłą – stanowi właściwe pole dla kategorii istotności (wpływu) i istnienia. Tworzy to podstawę dla tezy suprarrealizmu, czyli twierdzenia, że przedmiot badań naukowych istnieje obiektywnie, a właściwym sposobem na dotarcie do niego jest stosowanie metody

idealizacji i konkretyzacji. Każdemu łańcuchowi twierdzeń idealizacyjnych odpowiada równoliczny zbiór światów. W tym sensie twierdzenie idealizacyjne pustospełnione względem „naszego” („aktualnego”) świata, posiada swoje odniesienie w pewnym innym świecie. Pluralizm światowy w wersji bardziej radykalnej niż w filozofii D. Lewisa (por. Nowak 1998a: 117–121) stanowi zatem rację dla monizmu świata aktualnego, który ostatecznie staramy się poprzez teorie naukowe wyjaśnić.

Do konstrukcji negatywistycznej metafizyki unitarnej, rozwijającej metafory atrybutywizmu, negatywizmu i pluralizmu światowego, zdaniem L. Nowaka, została zastosowana metoda idealizacji i konkretyzacji. Z tego względu system ten obejmuje dziewięć coraz bardziej urealistycznionych modeli.

Zasadniczą tezę niniejszego artykułu jest zakwestionowanie tego, że do konstrukcji części przedmiotowej metafizyki unitarnej wykorzystał autor *Bytu i myśli* metodę idealizacji i konkretyzacji. Postaram się wykazać, że zastosowaną metodą była metoda abstrakcji i odabstrakcyjniania.

II. Rekonstrukcja metody idealizacji i konkretyzacji w ujęciu L. Nowaka na gruncie negatywistycznej metafizyki unitarnej

W negatywistycznej metafizyce unitarnej stosowane są cztery metody: metoda idealizacji i konkretyzacji, metoda dedukcji, metoda kryteriów adekwatności i metoda parafrazy, których dobór jest ściśle związany z założeniami metafizycznymi autora *Bytu i myśli*. Wynikają z nich również funkcje, jakie metody te pełnią w systemie (Tabela 1).

Tabela 1. Metody metafizyki unitarnej i ich rola w systemie

Metoda	Funkcja	Założenie metafizyczne
idealizacji i konkretyzacji	konstrukcyjna	teza unizmu metodologicznego
dedukcji	konstrukcyjna	teza o systemowości metafizyki
kryteriów adekwatności	konstrukcyjno-argumentacyjna	teza o radykalizmie metafizycznym
parafrazy	argumentacyjna	teza o niewspółmierności koncepcji filozoficznych, teza o pluralizmie filozoficznym

Ze względu na objętość niniejszego artykułu ograniczę się do rekonstrukcji wyłącznie metody idealizacji i konkretyzacji oraz metody dedukcji.

Podstawową metodą umożliwiającą budowanie systemu metafizyki unitarnej jest metoda idealizacji i konkretyzacji. Rację dla obecności tej metody w metafizyce stanowi teza unizmu metodologicznego, głosząca, że w każdej dojrzałej dyscyplinie badawczej (zarówno z obszaru nauk przyrodniczych, jak i społecznych czy humanistycznych) stosuje się metodę idealizacji i konkretyzacji rozumianą jako metodyczne deformowanie badanych faktów umożliwiające ich wyjaśnienie (por. Nowak 1998b: 23). Wspomniana teza metafizyczna może zostać uznana za wyraz naturalizmu metodologicznego, ponieważ metoda idealizacji i konkretyzacji wykorzystywana jest, zdaniem L. Nowaka, powszechnie na gruncie przyrodoznawstwa. Humanistyka dopiero uświadamia sobie konieczność posługiwania się tą metodą.

Jakościowy charakter języka filozofii sprawia jednak, że zachowane mogą być jedynie ogólne ramy idealizacyjnej koncepcji nauki, natomiast szereg terminów technicznych i rozwiązań szczegółowych musi ulec tu modyfikacjom, polegającym głównie na odmatematyzowaniu twierdzeń idealizacyjnych. Poprzedniki takich twierdzeń obejmują tym samym jakościowe założenia idealizujące (na przykład atrybuty nie wpływają na siebie), natomiast następniki – sieć kategorii właściwych dla danego modelu (kategorie metafizyczne są odpowiednikami czynników z idealizacyjnej koncepcji nauki).

Część przedmiotowa negatywistycznej metafizyki unitarnej L. Nowaka obejmuje sekwencję dziewięciu coraz bardziej urealistycznionych modeli. Każdy model (za wyjątkiem ostatniego) konstruowany jest przy obowiązywaniu zestawu założeń idealizujących, których liczba maleje wraz ze stopniem urealnienia modelu. Z tego względu model IX nie opiera się już na żadnym z postulowanych przez L. Nowaka założeń idealizujących. Procedura idealizacji w metafizyce rozumiana jest zatem jako przyjęcie zestawu jakościowych założeń idealizujących charakterystycznych dla danego modelu, które wyłączają z jego zawartości kategorialnej pojęcia metafizyczne wprowadzane do systemu w modelach kolejnych. Zniesienie założenia idealizującego oraz wprowadzenie do systemu kategorii metafizycznej, której założenie to dotyczy, odbywa się natomiast w ramach procedury konkretyzacji. Prowadzi ona do wzbogacenia zawartości kategorialnej danego modelu, czyli wzrostu jego urealnienia. Kierunek konkretyzacji nie jest przy tym dowolny, lecz odzwierciedla stopień istotności kategorii metafizycznych (por. Nowak 2004: 272). Pełne rozbudowanie modelu odbywa się przy udziale tradycyjnie rozumianej metody dedukcji. Pozwala ona na formułowanie twierdzeń metafizycznych w oparciu o definicje i twierdzenia wprowadzone do koncepcji w danym modelu lub modelach wcześniejszych. Postulowana przez L. Nowaka systemowość filozofii realizowana jest przez dedukcyjne wyprowadzanie przez

autora koncepcji metafizycznie doniosłych konsekwencji, tworzących wraz z definicjami niesprzeczny zbiór zdań.

Konstrukcyjna funkcja omówionych wyżej metod sprowadza się do metodycznego konstruowania metafizyki unitarnej w wymiarze wertykalnym i horyzontalnym. Metoda idealizacji i konkretyzacji prowadzi do urealistycznienia koncepcji poprzez sukcesywne poszerzanie zawartości kategoryjnej kolejnych modeli, natomiast metoda dedukcji umożliwia wypełnienie owych modeli twierdzeniami stanowiącymi konsekwencje zastosowania procedury konkretyzacji.

III. Reinterpretacja metody idealizacji i konkretyzacji na gruncie metafizyki unitarnej

1. Trudności związane z ujęciem L. Nowaka metody idealizacji i konkretyzacji

Jeśli metoda zastosowana przez L. Nowaka do konstrukcji części przedmiotowej metafizyki unitarnej jest metodą idealizacji i konkretyzacji, to wyłaniają się co najmniej cztery następujące trudności:

- 1) postulowana przez autora *Bytu i myśli* koncepcja struktury doktryn metafizycznych jest niezgodna z procedurą konkretyzacji na gruncie metafizyki unitarnej;
- 2) możliwość rozmaitych sekwencji modeli w systemie metafizyki unitarnej jest niezgodna z przyjmowaną tezą esencjalizmu;
- 3) możliwość wprowadzenia kategorii metafizycznych na wcześniejszym etapie konstrukcji, niż ma to miejsce w systemie L. Nowaka, wyklucza uznawanie warunków upraszczających, obowiązujących dla danych modeli, za założenia idealizujące;
- 4) stosowanie procedury konkretyzacji powinno prowadzić do ograniczania spekulatywności koncepcji metafizycznej, tymczasem proponowane przez L. Nowaka kategorie metafizyczne (do modelu IX włącznie) odznaczają się zbyt wysokim stopniem abstrakcyjności.

Struktura doktryn metafizycznych opiera się z jednej strony na wskazaniu zbioru bytów podstawowych, a z drugiej – relacji uprawomocniającej egzystencję bytów pozostałych (tezy faktualne i kontrfaktualne) (por. Nowak 1996: 294–295). Analiza pierwszych dwóch modeli części przedmiotowej metafizyki unitarnej pozwala wnosić, że powyższa charakterystyka stosuje się wyłącznie do modelu II, gdzie przyjmuje się za byty podstawowe sytuacje negatywne (negatywy) oraz wprowadza się regułę faktualistyczną (istnieje to, czego elementem jest przynajmniej jeden negatyw) i kontrfaktualną (dowolne x subsystuje, gdy jest częścią uniwersum unitarnego). Zawartość postulatyczna

modelu I, która sprowadza się do wyodrębnienia w ramach uniwersum unitarnego (bytowości) rozmaitych możliwych klas bytów, nie mieści się w postulowanej koncepcji struktury systemu metafizycznego. Trudno w tej sytuacji zrozumieć, w jaki sposób model II jest konkretyzacją modelu I, tym bardziej że proponowane są w nim pojęcia z innego porządku kategoryalnego.

Trudność kolejna związana jest z konsekwencją przyjęcia przez L. Nowaka tezy esencjalizmu. Otóż wymusza ona określony i niezmienny porządek modeli stanowiących coraz bardziej urealistycznioną ich sekwencję. Kolejność modeli jest jednak w dwóch przypadkach dowolna (o uproszczeniach tych autor *Bytu i myśli* informuje czytelnika *explicitie*), to znaczy o ich miejscu w systemie metafizyki unitarnej decydują względy techniczne. Mowa tu o modelu V, który metafizycznie ugruntowany jest w modelu VI oraz o modelu VII stanowiącym zestawienie definicji i twierdzeń dotyczących osobliwych składników bytowości. Kwestia ta jest znacząca od strony roli założeń idealizujących, które w metodologii idealizacyjnej są decydujące dla możliwości sformułowania modelu na danym etapie konstrukcji. Dla danego modelu zniesienie założenia idealizującego X oraz utrzymywanie założenia idealizującego Y oznacza, że założenie X odnosi się do czynnika (kategorii) istotniejszego niż założenie Y . Stąd z perspektywy konkretyzacji niedopuszczalne jest, by model P , stanowiący metafizyczną podstawę dla modelu R , występował w systemie później, to jest na poziomie bardziej urealistycznionym.

Problem trzeci dotyczy porządku kategoryalnego części przedmiotowej negatywistycznej metafizyki unitarnej. Esencjalizm wymusza nie tylko pewien określony porządek modeli, lecz również określoną sekwencję kategorii metafizycznych opracowywanych w ramach poszczególnych modeli. O kategoriach metafizycznych, będących odpowiednikami czynników w naukach przyrodniczych, orzekać możemy stopień istotności charakterystyczny dla danej metafizyki: „pojęcie x jest mniej istotne od pojęcia y wtedy i tylko wtedy, gdy w definiensie pojęcia x pojawia się pojęcie y ” (Kiedrowski 2013: 50). Analiza zawartości kategoryalnej dziewięciu modeli metafizyki unitarnej prowadzi do wniosku, że kategorie: konieczności, przeistoczenia, następstwa temporalnego, ciągu rzeczywistego i ciała prostego mogłyby zostać zdefiniowane na wcześniejszych etapach konstrukcji (por. Kiedrowski 2013: 50–53). Oznacza to, że porządek, w jakim występują one w systemie, nie ma charakteru esencjalnego, a założenia upraszczające, umożliwiające ich zdefiniowanie, nie mają charakteru założeń idealizujących.

Ostatni ze wskazanych problemów związany jest z zasadniczą trudnością każdego systemu metafizycznego, to znaczy z przejściem od pojęć i twierdzeń wysoce spekulatywnych do takich, które w sposób adekwatny mogą być odnieszone do otaczającej nas rzeczywistości. W świetle dystynkcji metafizyk na radykalne i spolegliwe względem zdrowego rozsądku oznacza to, że model IX

powinien być dalece bardziej „zdroworozsądkowy” niż model I. Tymczasem analiza definicji i twierdzeń części przedmiotowej metafizyki unitarnej nie pozwala na stwierdzenie, że owa konkretyzacja rzeczywiście miała miejsce (por. Nowak 2007: 336–337).

2. Metoda abstrakcji i odabstrakcyjniania

Trudności przedstawione w poprzednim punkcie mogą zostać przezwyciężone, o ile tylko za metodę konstrukcyjną zastosowaną przez L. Nowaka uznamy metodę abstrakcji i odabstrakcyjniania. Nie ulega przy tym zmianie charakterystyka tej metody zaproponowana przez autora *Bytu i myśli*, a przy odróżnianiu procedury abstrakcji od procedury idealizacji korzysta się z dystynkcji zaproponowanej przez R. Zielińską (por. Zielińska 1979: 89–90). Abstrakcja w tym ujęciu polega na eliminacji czynników, tj. abstrahowania od istnienia określonych czynników, natomiast idealizacja – na eliminacji istotności czynników, czyli abstrahowaniu od wpływu pewnych czynników na inne.

Wykorzystana przez L. Nowaka procedura upraszczająca polega na nieuwzględnianiu kategorii metafizycznej na danym etapie konstrukcji, czyli na braku definicji danego pojęcia. Jeśli zabieg ten potraktujemy jako odpowiednik (w nauce) abstrahowania od istnienia czynnika, to zastosowana procedura powinna być uznana za abstrakcję. Konstrukcja modelu I polega na obowiązywaniu założenia upraszczającego (które odtąd określać będę terminem „założenie abstrahujące”) o niewpływananiu atrybutów na siebie, w wyniku czego określona została bytowość i jej zawartość. Zniesienie wspomnianego założenia – odabstrakcyjnienie – prowadzi do sformułowania na gruncie modelu II definicji istnienia i istotności, oraz dookreślenia zawartości uniwersum unitarnej w zakresie obu tych kategorii. Oczywiście dla modelu II obowiązuje kolejne założenie abstrahujące, które ulega zniesieniu w modelu III, i tak dalej.

Uznanie metody stosowanej przez L. Nowaka za metodę abstrakcji i odabstrakcyjniania zmusza nas do pewnej modyfikacji terminologicznej koniecznej dla zachowania tradycyjnej dla idealizacyjnej koncepcji nauki terminologii. Ponieważ stosowanie metody idealizacji i konkretyzacji prowadzi do konstrukcji sekwencji modeli, to w przypadku metody abstrakcji i odabstrakcyjniania mówić będziemy o modułach. Tym samym część przedmiotowa negatywno-tycznej metafizyki unitarnej L. Nowaka, a więc jej płaszczyzna postulatywna, stanowi najbardziej wyidealizowany model I, obejmujący dziewięć modułów tworzących szereg o wzrastającym stopniu odabstrakcyjniania, ale znajdujący się na tym samym poziomie wyidealizowania.

Metoda abstrakcji i odabstrakcyjniania nie prowadzi do wymienionych i opisanych powyżej trudności. I tak:

- 1) relacja zachodząca pomiędzy pierwszymi dwoma modułami jest relacją odabstrakcyjnięcia, prowadzącą do uzupełnienia obejmowanego przez moduł I zestawu tez ontologicznych o tezy kwalifikacji i identyfikacji egzystencjalnej, oraz tezy relacyjne; ponieważ oba moduły występują na tym samym poziomie wyidealizowania, to rdzeń metafizyki jako całość podlegać będzie z jednej strony dalszemu odabstrakcyjnięciu (w modułach III–IX), a z drugiej – konkretyzacji (model II);
- 2) porządek modeli może być wyznaczony zarówno przez zależności logiczne, jak i względy techniczne, ponieważ metoda abstrakcji i odabstrakcyjnięcia nie opiera się na tezie esencjalizmu;
- 3) podobnie sprawa przedstawia się w przypadku kategorii metafizycznych; ich miejsce w systemie nie jest związane ze stopniem istotności, lecz głównie wyznaczone jest względami logicznymi; założenie abstrahujące wyłącza z rozważań taką kategorię, która logicznie nie poprzedza kategorii centralnej dla danego modułu oraz odnosi się do odmiennego zakresu rozważań;
- 4) nie dziwi również wysoki stopień spekulatywności pojęć wprowadzonych w kolejnych modułach, ponieważ znajdują się one na tym samym poziomie wyidealizowania; dookreślenie uniwersum metafizycznego poprzez procedurę odabstrakcyjnięcia stanowi tym samym krok wstępny do zastosowania procedury konkretyzacji.

Metoda abstrakcji i odabstrakcyjnięcia pełni następujące funkcje w systemie:

- a) konstrukcyjną – umożliwiła wraz z metodą dedukcji konstrukcję sekwencji modułów o wzrastającym stopniu odabstrakcyjnięcia, a tworzących łącznie model;
- b) logiczną – pozwala na oddzielenie kategorii metafizycznych zajmujących odmiennie miejsce w porządku definicyjnym;
- c) techniczną – prowadzi do przejrzystego wykładu, poprzez charakterystykę odrębnych zagadnień metafizycznych w odmiennych modułach.

3. Reinterpretacja metody idealizacji i konkretyzacji

W związku z omówioną w punkcie III.2 modyfikacją metodologii unitarnej konieczne staje się określenie w sposób odmienny od proponowanego przez L. Nowaka, na czym polegają procedury idealizacji i konkretyzacji metafizycznej. Dla ich adekwatnej charakterystyki przyjmuję, że:

- 1) konieczne jest wskazanie założenia idealizującego, którego obowiązywanie umożliwiło konstrukcję modelu I;

- 2) procedura idealizacji wspiera się na założeniu idealizującym dotyczącym jednej z trzech grup twierdzeń składających się na strukturę systemu metafizycznego;
- 3) procedura konkretyzacji polegająca na zniesieniu założenia idealizującego prowadzi do wyodrębnienia bardziej realistycznego poziomu metafizycznego oraz jednorodnej modyfikacji (konkretyzacji) aparatu konceptualnego modelu I.

Za najbardziej zasadne z perspektywy metafizycznej uznaję, by założenie idealizujące dotyczyło relacji głównej – istotności. Jej modyfikacja pociągnie za sobą z jednej strony naturalne wyodrębnienie nowej klasy bytów na bazie zawartości uniwersum przedstawionej w module I modelu I (w skrócie m_I^{MI}), a z drugiej powinna pozwolić na konkretyzację kategorii metafizycznych (łącznie z kategorią istnienia) wprowadzonych w modelu I.

Od strony metodologicznej przez konkretyzację rozumieć będę zniesienie założenia idealizującego dotyczącego relacji głównej, czyli wprowadzenie do systemu dodatkowej tezy, której negacja, będąca założeniem idealizującym, obowiązywała dla modelu I. Procedura idealizacji polega tym samym na wyodrębnieniu założenia idealizującego i konstrukcji, przy jego obowiązywaniu, danego modelu. Zasadność powyższego sposobu rozumienia obu procedur wzmacniana jest przez postulat holizmu metafizycznego, stwierdzający, że nie pojedyncze twierdzenie, lecz pewien ich zbiór stanowi dopiero właściwy (całościowy) argument metafizyczny (por. Nowak 1998: 142). Z tego względu o mocy heurystycznej założenia idealizującego świadczy treść modelu skonstruowanego przy jego obowiązywaniu lub w wyniku jego zniesienia.

Formalny i ogólny sposób ujęcia metafizycznych twierdzeń idealizacyjnych dla dwóch pierwszych modeli negatywistycznej metafizyki unitarnej jest następujący:

- jeżeli $U \ \& \ R \ \& \ I \ \& \ \neg Z$,
to $M_I = \{ \langle Cn_L(U \ \& \ R \ \& \ I) \rangle, \langle K_1^{MI}, \dots, K_n^{MI} \ \& \ Cn_L(K_1^{MI}, \dots, K_n^{MI}) \rangle \}$,
- jeżeli $U \ \& \ R^* \ \& \ I$,
to $M_{II} = \{ \langle Cn_L(U \ \& \ R^* \ \& \ I) \rangle, \langle K_1^{*MI}, \dots, K_n^{*MI} \ \& \ Cn_L(K_1^{*MI}, \dots, K_n^{*MI}) \rangle, \langle K_1^{MII}, \dots, K_n^{MII} \ \& \ Cn_L(K_1^{MII}, \dots, K_n^{MII}) \rangle \}$,

przy czym U to zbiór postulatów znaczeniowych charakteryzujących atrybuty, R – zbiór definicji i twierdzeń charakteryzujących relację istotności, I – tezy kwalifikacji i identyfikacji egzystencjalnej, $\neg Z$ – założenie idealizujące (o braku stałości powiązań istotnościowych między atrybutami), M_I – model I, Cn_L – zbiór konsekwencji logicznych, $K_1^{MI}, \dots, K_n^{MI}$ – zbiór definicji i twierdzeń charakteryzujących kategorie metafizyczne modelu I, R^* – zbiór R wzbogacony o zdanie Z , M_{II} – model II, $K_1^{*MI}, \dots, K_n^{*MI}$ – zbiór definicji i twierdzeń cha-

rakteryzujących kategorie metafizyczne modelu I uwzględniający modyfikację relacji R , K_1^{MI} , ..., K_n^{MI} – zbiór definicji i twierdzeń charakteryzujących kategorie metafizyczne modelu II (por. Kiedrowski 2013: 66)³.

O ile powyższa reinterpretacja metodologiczna jest trafna, to do konstrukcji systemu metafizyki negatywistycznej wykorzystywanych jest pięć metod: idealizacji i konkretyzacji, abstrakcji i odabstrakcyjniania, dedukcji, kryteriów adekwatności i metoda parafrazy.

IV. Uwagi końcowe

Niniejsza analiza metodologiczna jest ograniczona do systemu negatywistycznej metafizyki unitarnej. Osobnych studiów wymagałoby sprawdzenie, czy zaproponowana przez L. Nowaka i zreinterpretowana powyżej metodologia może być wartościowym narzędziem do analizy i rekonstrukcji innych systemów metafizycznych. Taka interpretacja miałaby, co prawda, charakter adaptacyjny (a nie historyczny), lecz byłaby dodatkowym argumentem za uniwersalnością metody idealizacji i konkretyzacji w metafizyce.

Dotychczas opracowane zostały dwa pierwsze moduły modelu drugiego, składające się na negatywistyczną koncepcję materii (por. Kiedrowski 2013: 71–101). Wstępnie zarysowana została również koncepcja zjawiska (tamże: 157–176) i podmiotu (tamże: 177–192). Konkretyzacja modelu I prowadzi do podziału zbioru atrybutów, który w modelu I jest jednorodny. Pojawienie się w konsekwencji w systemie kategorii materii, zjawiska i podmiotu świadczy jednak o tym, że model drugi jest bardziej realistyczny, czyli jest wynikiem zastosowania procedury konkretyzacji, co stanowi argument za słusznością zaproponowanej powyżej reinterpretacji.

Bibliografia

- Falkiewicz A. (2002), *Wobec nowożytnego rozumu. O „Bycie i myśli” Leszka Nowaka*, w: J. Brzeziński, A. Klawiter, T.A.F. Kuipers, K. Łastowski, K. Paprzycka, P. Przybysz (red.), *Odwaga filozofowania. Leszkowi Nowakowi w darze*, Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humaniora, s. 439–465.
- Jadacki J.J. (2010), *Metodologia i semiotyka*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Semper”.

³ Formalne ujęcie twierdzeń idealizacyjnych proponowane w tym artykule różni się od tego, które zaproponowałem w książce (Kiedrowski 2013). Wydaje się ono być bardziej poprawne i precyzyjne. Sposób rozumienia konkretyzacji i idealizacji nie uległ przy tym zmianie.

- Kiedrowski K. (2010), *Zarys negatywistycznej metafizyki unitarnej*, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.
- Kiedrowski K. (2013), *Metodologiczne podstawy negatywistycznej metafizyki unitarnej Leszka Nowaka*, wyd. drugie poszerzone, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii.
- Nowak L. (1995), *Anty-cogito, magia, unitarna koncepcja metafizyki*, „Kultura Współczesna” 1–2, s. 5–34.
- Nowak L. (1996), *Kilka uwag na temat miejsca empiryzmu logicznego w dwudziestowiecznej filozofii*, w: R. Egiert, A. Klawiter, P. Przybysz (red.), *Oblicza idealizacji*, „Poznańskie Studia z Filozofii Humanistyki” 2 (15), Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, s. 293–310.
- Nowak L. (1998a), *Byt i myśl. U podstaw negatywistycznej metafizyki unitarnej*, t. I: *Nicość i istnienie*, Poznań: Zysk i S-ka.
- Nowak L. (1998b), *O skrytej jedności nauk społecznych i nauk przyrodniczych*, „Nauka” 1, s. 11–42.
- Nowak L. (2004), *Byt i myśl. U podstaw negatywistycznej metafizyki unitarnej*, t. II: *Wieczność i zmiana*, Poznań: Zysk i S-ka.
- Nowak L. (2007), *Byt i myśl. U podstaw negatywistycznej metafizyki unitarnej*, t. III: *Enigma i rzeczywistość*, Poznań: Zysk i S-ka.
- Nowakowa I., Nowak L. (2000), *The Richness of Idealization*, „Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities” 69, Amsterdam/Atlanta: Rodopi.
- Paprzycka K. (1996), *Dziury metafizyczne. O ontologicznych podstawach koncepcji związku w metafizyce unitarnej*, w: R. Egiert, A. Klawiter, P. Przybysz (red.), *Oblicza idealizacji*, „Poznańskie Studia z Filozofii Humanistyki” 2 (15), Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, s. 311–320.
- Paprzycka K. (1999), *Idealizacja w metafizyce unitarnej*, w: A. Klawiter, L. Nowak, P. Przybysz (red.), *Umysł a rzeczywistość*, „Poznańskie Studia z Filozofii Humanistyki” 5 (18), Poznań: Zysk i S-ka, s. 393–404.
- Perzanowski J. (2002), *Pozytywizm a negatywizm ontologiczny*, w: J. Brzeziński, A. Klawiter, T.A.F. Kuipers, K. Łastowski, K. Paprzycka, P. Przybysz (red.), *Odwaga filozofowania. Leszkowi Nowakowi w darze*, Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humaniora: s. 477–495.
- Poli R. (2002), *Ontologiczne i formalne zapętlenia*, w: J. Brzeziński, A. Klawiter, T.A.F. Kuipers, K. Łastowski, K. Paprzycka, P. Przybysz (red.), *Odwaga filozofowania. Leszkowi Nowakowi w darze*, Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humaniora, s. 497–505.
- Przybysz P. (2002), *Bytowość i istnienie. Wybrane zagadnienia metafizyki unitarnej Leszka Nowaka*, w: J. Brzeziński, A. Klawiter, T.A.F. Kuipers, K. Łastowski, K. Paprzycka, P. Przybysz (red.), *Odwaga filozofowania. Leszkowi Nowakowi w darze*, Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humaniora, s. 421–438.

- Tuchańska B. (1979), *Czynnik a wielkość*, w: A. Klawiter, L. Nowak (red.), *Odkrycie, abstrakcja, prawda, empiria, historia a idealizacja*, Warszawa–Poznań: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, s. 11–21.
- Woleński J. (2002), *Metalogika i ontologia*, w: J. Brzeziński, A. Klawiter, T.A.F. Kuipers, K. Łastowski, K. Paprzycka, P. Przybysz (red.), *Odwaga filozofowania. Leszkowi Nowakowi w darze*, Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humaniora, s. 467–475.
- Zielińska R. (1979), *Przyczynek do zagadnienia abstrakcji*, w: A. Klawiter, L. Nowak (red.), *Odkrycie, abstrakcja, prawda, empiria, historia a idealizacja*, Warszawa–Poznań: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, s. 87–97.
- Zielińska R. (1981), *Abstrakcja, idealizacja, generalizacja. Próba analizy metodologicznej*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM w Poznaniu.

Streszczenie

Zasadniczym celem artykułu jest przedstawienie rekonstrukcji, krytyki i reinterpretacji jednej z metod konstrukcyjnych zastosowanych przez Leszka Nowaka do budowy negatywistycznej metafizyki unitarnej. Twierdzenie Nowaka, że podstawową stosowaną przez niego metodą jest metoda idealizacji i konkretyzacji, nie da się utrzymać z następujących powodów: postulowana przez Nowaka struktura doktryn metafizycznych jest niezgodna z procedurą konkretyzacji na gruncie metafizyki unitarnej, sekwencja modeli jest w kilku przypadkach dowolna, kolejność wprowadzanych do koncepcji pojęć jest do pewnego stopnia dowolna oraz stosowana metoda nie prowadzi do zmniejszenia stopnia spekulatywności systemu. Ze swej strony proponuję uznać powyższą metodę za metodę abstrakcji i odabstrakcyjniania, i scharakteryzować odmienny sposób rozumienia metody idealizacji i konkretyzacji. W wyniku tych zabiegów zawartość *Bytu i myśli* uznana zostaje za spekulatywny pierwszy model metafizyki negatywistycznej.